

Enschede in 1915

Frits te Lintelo

Omdat ons land niet rechtstreeks betrokken was bij de Eerste Wereldoorlog, is er ook in n Sliepsteen aan dit onderwerp weinig aandacht besteed. Enkele jaren geleden is een begin gemaakt met een vervolgserie over 'Enschede tijdens WO-I'. In nummer 74 stond de eerste aflevering 'Enschede in 1914'. In dit nummer pakken we de draad weer op. Duidelijk wordt dat de 'Grote Oorlog', hoewel deze zich buiten onze landsgrenzen afspeelde, vaak fikse ongemakken in het dagelijkse leven van de Enschedese burgers met zich meebracht.

Levensmiddelenvoorziening

Een grote zorg voor het gemeentebestuur van Enschede was de ongerustheid hoe het zou gaan met de voorziening van de levensmiddelen. De regering wilde bepaald voedsel ter beschikking stellen tegen prijzen die voor de oorlog als normaal golden. De daaraan verbonden kosten kwamen ieder voor de helft ten laste van de gemeente en het rijk. Gedacht werd aan tarwe- en roggebrood, varkensvlees en groenten.

De prijs van het zogenaamde regeringsbrood kon worden gesteld op twaalf cent per kilo, welk brood op broodkaarten geleverd werd. Met de distributie en de verkoop kon in Lonneker en Enschede eerst op 26 mei begonnen worden. Aanvankelijk werden in Enschede 2.649 broodkaarten uitgegeven. Dit liep spoedig op, want op 9 juni waren er in de stad al 5.400 broodkaarten en in het buitengebied al 2.300 kaarten voor bruinbrood in omloop. Na 15 augustus werd de handel in rogge vrijgegeven, hoewel het voeren van vee met roggebrood streng verboden bleef.

De distributie van varkensvlees geschiedde door de plaatselijke afdeling van de Nederlandse

Slagersbond. Per week werden hier veertig tot honderd varkens gedistribueerd, naar gelang van de hoeveelheid die de landelijke overheid ter beschikking stelde. Aanvankelijk werd een prijs van 80 cent per kilo slachtgewicht vastgesteld. Ook bemoeide het gemeentebestuur zich met de visvoorziening. Bij raadsbesluit van 22 maart werd de plaatselijke groenteveiling dienstbaar gemaakt voor het verhandelen van vis. Met de zorg voor de visverkoop belaste zich wethouder J. Winkels, die tevens de dagelijkse leiding had bij de in- en verkoop van groenten.

Brandstoffen, licht en warmte

Wat de brandstoffen betrof, was er maar voor enkele dagen kolen en dergelijke bij de handelaren aanwezig. Op 10 april waren van de negentien gecontroleerde verkopers er dan ook elf geheel en twee bijna totaal uitverkocht. De stad was in totale duisternis gehuld toen op 23 juni 's avonds na elf uur vanwege steenkolenmood alle lantaarns uitgingen. De kolenaanvoer uit Duitsland, die nagenoeg de gehele Twentse industrie van kolen voorzag, stagneerde sterk. De uitvoer van bruinkoolbriketten uit dat land werd stopgezet. Ook scholen werden hierdoor getroffen. Bij donker weer mocht er per klas maar één lamp branden. Alleen mondeling mocht er dan les gegeven worden!

Dienstplicht

In de loop van de tijd werden er steeds meer mensen onder de wapenen geroepen. Het aantal personen dat in Enschede hiervoor een vergoeding kreeg steeg van 589 in het begin van het jaar tot 632 op de laatste dag van 1915. Op 27 maart stond er in 'Tubantia' een ingezonden stuk om jonge mannen te werven voor de landstorm. Geschreven werd: 'Jonge mannen en vaders, gij die geen uniform hebt gedragen, gij weet dat onze koningin

mannen nodig heeft, om het vaderland te verdedigen, treedt in onze gelederen, hoe meer hoe beter!' Op 31 maart werden de leden van het wielrijderskorps 's avonds om elf uur gemobiliseerd. Het bleek een oefening te zijn. Een ieder meldde zich bij de Nederlandse school voor Nijverheid en Handel. Er werd een nachtelijke velddienst gehouden tussen de Broeierd en Hengelo. Nadien werd een ieder in eerder genoemd café koffie en kwatta-chocolade aangeboden. Op 23 en 24 november kwamen er onder anderen twee compagnieën infanterie in de Krekelstad bij. Deze ongeveer 160 man werd ondergebracht in de gebouwen van het Volkspark, Tivoli aan de Oldenzaalsestraat en café H.Lippinkhof aan de Wooldriksweg.

Smokkelarij

De handel in gesmokkeld goed nam sterk toe. Zelfs vanaf de preekstoel van de gereformeerde kerken werd erop gewezen, dat deze handel niet was toegestaan. Leden die zich daaraan schuldig maakten, zouden kerkelijk worden 'behandeld'. Zo werd er op 16 september in de Broekheurne ongeveer vijftig kilo spek - dat met een hondskar naar Duitsland vervoerd zou worden - door commiezen in beslag genomen. Een grappig geval was het volgende: Een kommissaris aan de grens, die zich in oktober in het Aamsveen verdekt had opgesteld, betrapte enige smokkelaars. De margarine werd in beslag genomen, waarna proces-verbaal werd opgemaakt. Even later volgde een nieuweling in het vak met een pak op zijn rug. Heel beleefd vroeg deze: "Mijnheer, hebt U die anderen ook gezien? Waar moet ik heen om de grens te bereiken? Ik weet hier helemaal geen weg." De vragensteller schrok geweldig toen hij in de gaten kreeg, dat hij met een douaneambtenaar te maken had. Het lijkt wel een klucht; een staaltje van naïviteit was het zeker

Om deze illegale handel tegen te gaan werd door de overheid een veertigtal militaire wielrijders uit Lochem ingezet. Zij werden ondergebracht in een gebouw van de gemeente aan het Van Loenshof. Ook een compagnie soldaten uit Zutphen ter sterkte van 250 man arriveerde diezelfde dag om de sluikhandel zo veel mogelijk in te dammen. De militaire sterkte in Enschede was toen in totaal vierhonderd man. Generaal Snijders achtte het zelfs noodzakelijk persoonlijk een gedeelte van deze troepen bij de grens te inspecteren. Tenslotte is het vermeldenswaard, dat op 8 december door de grenswacht twee Russische soldaten, die in Duitse krijgsgevangenschap hadden gezeten, werden aangehouden. Voordat ze werden uitgeleverd aan de Russische consul te Rotterdam werden ze in de wachtkamer derde klas van de spoorwegen onthaald op versnaperingen in de vorm van sigaren. 'Tubantia' meldde nog dat beiden een moeilijke tijd achter de rug hadden, maar overigens gezond en welgemoed waren.

Bronnen:

Gemeente Archief Enschede
Verslag van de toestand der gemeente
Enschede over het jaar 1915
Raadsverslagen 27 mei en
8 november 1915
Dagblad Tubantia, jaargang 1915
